

П.ТЗ(29к)

0-36

ТР

Оліченко Я.

Українська культура.
К., 1918

Ω Γ Ι Ε Ν Κ Ο

ΠΡΕΣ
ΒΟΥΛΗ

04

Δ Ι Α Β Ο Ν Κ Ο

Υ Κ Ρ Α Ι Ν Γ Ε Κ Α
Κ Ω Λ Ε Τ Ξ Ρ Α

Праці Приват-доцента І. ОГІЄНКО.

1. Видання „Ключа Разумній“ Іоанніки Галицького, jointly-русского проповідника XVII-го в. Варшава, „Русский Филологический Вѣстник“ за 1910 г. кн. 2-я т. 53.

2. Видання „Неба Нового“ Іоанніки Галицького. Изд. исторіи старополських книгъ. Сь 17-ю снимками. Искусство, живопись, графика, художественная печать“ за 1912 г., кн. 11-я въ сокращеніи и отдѣльно (въ полномъ видѣ).

3. Отраженіе въ литературѣ „Неба Нового“ Іоанніки Галицького, jointly-русского проповідника XVII-го вѣка. „Филологическія Записки“ въ Воронежѣ, за 1911—1912 г.

4. Стихотворныя упражненія І. Галицького. „Отчетъ объ экскурсіи семинарии русской филологической въ С.-Петербургѣ“, завѣтя І. И. Огієнко. Изд. „Университетскія Извѣстія“ за 1912 г. Киевъ.

5. Легендарно-апокрифическія элементъ въ „Небѣ Новомъ“ І. Галицького. „Чтенія въ историческомъ Обществѣ Нестора-Львовскаго“ 1913 г. кн. XXIV.

6. Провѣдні Іоанніки Галицького, jointly-русского проповідника XVII-го вѣка. „Сборникъ Харьковского Историко-Филологического О-ва“ въ замѣтъ проф. Е. К. Рѣпина. т. 19; 1913 г.

7. Отголоски современности и мѣстныя черты въ „Ключѣ Разумній“ І. Галицького. „Русск. Фил. Вѣстн.“ за 1914 г. т. 11 кн. 2.

8. Научныя знанія Іоанніки Галицького по его „Ключу Разумній“. „Извѣстія Екатеринославской Ученой Архивной Комиссіи“ за 1914 г. кн. X.

9. „Руно Орошенное“ св. Димитрія Ростовскаго. „Отчетъ объ экскурсіи въ Москву“, „Университетскія Извѣстія“ за 1912 г., Киевъ.

10. Содержаніе чудесъ „Звѣзды Пресвѣтлой“. „Отчетъ объ экскурсіи въ С.-Петербургѣ“, „Университетскія Извѣстія“ за 1912 г., Киевъ.

11. Къ вопросу объ иностранныхъ словахъ, вошедшихъ въ русский языкъ при Петрѣ Великомъ. Варшава, „Русск. Вѣстн.“ за 1911 г., кн. 3-4.

12. Правильность и чистота русской рѣчи. Воронежѣ, „Филологическія Записки“ за 1912 г.

13. Брусилловская церковная братство и его культурно-просвѣтительная дѣятельность. „Извѣстія Екатеринославской Архивной Комиссіи“ за 1914 г. т. IX.

14. Мѣстечко Брусилловъ и его окрестности. Историческій очеркъ. „Радомыслиннѣ“ за 1913 г.

15. Kościół parafialny w Brusilowie. rys historyczny. Historia brusiłłowskiego kościoła i byłego priorytu katolickiego monasteru. Kiew. 1914 г. „Dziennik Kijowski“ 1914 г. № 5—6.

16. Брусилловская св.-Воскресенская замковая церковь. Историческій очеркъ. „Кіевскій Епархіальный Вѣдомости“ за 1914 г. № 14—15 и отдѣльно.

17. Брусилловская братская школа. Историческій очеркъ. „Радомыслиннѣ“ за 1914 г. и „Извѣстія Екатеринославской Арх. Комиссіи“ за 1913 г. кн. IX.

18. Село Володимъ. Радомысльскаго уѣзда. Кіевской губ. Историческій очеркъ. „Радомыслиннѣ“ 1914 г.

19. Очеркъ по исторіи г. Радомысля. „Радомыслиннѣ“ 1916 г. № 17—19.

20. Правильность и чистота русской рѣчи примѣнительно къ нуждамъ нашей школы. Радомысль. 1916 г. 16 стр.

21. Русский языкъ въ средней школѣ: замѣчанія на новую программу русскаго языка. „Р. Ф. В.“ 1915 г. кн. 1—2.

22. Удареніе въ словѣ „Музыка“. очеркъ по исторіи русскаго ударенія. „Р. Ф. В.“ за 1917 г. кн. 1—2.

23. Вѣковая борьба славянства съ міромъ германскимъ. Киевъ 1914 г.

24. Словарь несправильныхъ, трудныхъ и сомнительныхъ словъ, синонимовъ и выраженій въ русской рѣчи. Изд. 4-е. Ц. 55 к. 288 стр. 1915 г.

25. Русское литературное удареніе. Словарь удареній въ русскомъ языкѣ и правила русскаго ударенія. Изд. 2-е, значительно дополненное и совершенно переработанное. 240 стр. 50 коп. 1914 г.

26. Обь удареній въ географическихъ именахъ. Изд. 2-е. 64 стр. 25 к.

27. Обь удареній въ собственныхъ именахъ историческихъ лицъ, писателей, дѣятелей и т. п. 25 к. 88 стр.

28. Словарь общеупотребительныхъ иностранныхъ словъ въ русскомъ языкѣ, со статьями: 1) Исторія проникновенія заимствованныхъ словъ въ русский языкъ; 2) Обь удареній въ иностранныхъ словахъ, употребляемыхъ въ русскомъ языкѣ; 3) Роль иностранныхъ именъ существительныхъ, употребляемыхъ въ русскомъ языкѣ. 20 в. 192 стр.

29. Орфографическій словарь (около 25000 словъ). Справочная книжка по русскому языку. Съ обозначеніемъ переноса словъ, удареній, обозначенія части рѣчи, родъ, приведены всѣ трудныя формы, при словахъ даны грамматическія примѣчанія, правила примѣры и проч. 320 стр. Цѣна 10 коп.

ІВАН ОГІЄНКО,

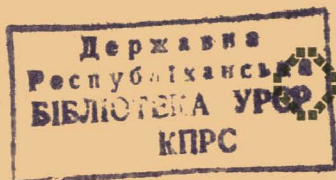
Приват-доцент Київського Університету.

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА.

Коротка історія культурного
життя українського народу.

КУРС, ЧИТАНИЙ В УКРАЇНСЬКИМ НАРОДНІМ УНІВЕРСИТЕТІ.

З малюнками і портретами
українських культурних діячів.

Видавництво Книгарні Є. ЧЕРЕПОВСЬКОГО
Київ, Фундукліва, № 4.

1918.

2489265

КИЇВ.

Друкарня „І. ЧОКОЛОВ“, В.-Житомирська 20.

1918.

I. Українська культура за давні віки.

I.

Свої лекції я хочу почати вступним нарисом, де розкажу вам про все те, що утворив народ український за довгі віки свого існування. Тепер, коли ми творимо самі своє вільне життя, коли питання про нашу автономію поставлено руба, коли це питання набуло собі такої гострої форми, як раз дочасно буде спинитись, озирнутися назад, кинути оком на той довгий шлях, що його ми перейшли.

Чи ми ж справді маємо право на вільне життя, чи ми маємо право на ту автономію, якої так настирливо домагаємось ось уже більше двох віків? Чи народ наш--окремий народ, чи він же має свою культуру,—культуру оригінальну, своєрідну? Чи в минулому єсть у його своя історія, своє життя? Чи справді нам потрібні окремі школи з нашою мовою, окремі університети, чи може це тільки наші вигадки, як про все це тепер кажуть несвідомі люде?

От на всі ці питання я й хочу одповісти вам на перших своїх лекціях, хоч, власно кажучи, про це я мушу нагадувати вам протягом всього свого курсу. Бо коли ж наша мова має свою довгу історію, коли про цю історію можна викладати цілий курс університетський, то значить

це єсть справжня мова, а коли єсть окрема мова, то єсть і окремий народ.

— Я вам розкажу про українську культуру, про вікову культуру нашого народу, як нації, про ту культуру, до якої він дійшов довгим шляхом.

Шлях той не вів тихим гаєм, не йшов квітчастими лугами,—шлях нашого народу завше був тернистим шляхом, важкою хрестною путтю, тим шляхом, що вів окривджений народ наш на Голгофу. Це про наш народ співає пісня:

* „Ой горе тій чайці-небозі,

Що вивела діток при битій дорозі“...

Недоля рано спіткала народ український. Як раз тоді, коли заклалась була велика держава, коли сподіватись було кращого життя, татари вкрили наш край і підрізали крила народу-орлу. І ця татарська неволя навіки важким тягарем лягла нашому народові, навіки наклала йому болоче тавро...

А там за татарами пішла Литва, а за Литвою Польща, а за Польщею Москва—так Україна спадала з обіймів в обійми, йшла без спочивку, йшла без змоги спинитись і утворити собі по серцю вільне життя...

Земля, що її з давніх-давенъ запосів український народ, була надзвичайно родючою, була землею надзвичайно багатою, і вона стала народові нашому на щастя й на нещастя,—вона завше муляла очі ворогам нашим і вабила їх до себе.

Проте ж земля ця дала родючі соки народу-велетню, тому народові, що виріс тут своерідним, великим та дужим, талановитим та тямучим. І не дивлючись на всі перешкоди, що завше горою ставали йому на дорозі, народ український

утворив своє власне життя, утворив велику своєрідну культуру. І можна тільки дивуватись, дивуватись і благоговіти, як це народ наш незвичайно тернистим шляхом досяг такої великої культури.

Український народ з давніх-давенъ запосів собі велике, просторе місце, куди тепер належать ось такі губернії: Київська, Подільська, Волинська, Херсонська, Катеринославська, Полтавська, Харківська, сливе вся Чернігівщина, значні простори в губернях Люблинській, Сідлецькій, Гродненській, Минській, Бесарабській, Таврії (без Криму), частки Курської, Вороніжської, Чорноморської, Ставропольської, частки області Донської й Кубанщини. В Австрії українці живуть в східній Галичині і в Буковині, а в Венгрії — в північно-східних комітатах. Крім цього, багато українців живе в Сибіру та Америці. Всіх українців тепер налічується більше 35¹/₂ мільонів: 28 мил. в Росії, в Австрії — коло 4 мил., в Венгрії — коло ¹/₂ мил., та коло 3 мил. по всяких інших колоніях.

II.

 який бік життя не поглянемо, скрізь побачимо, як оригінально, своєрідно складав свою культуру народ український.

Скрізь, на всьому поклав цей народ свою ознаку, ознаку багатой культури й яскравої талановитости. Візьмім його *пісню*: її утворив народ наш такою, як ніхто з інших народів, і хіба тільки серби мають таку ж саму пісню. Наші пісні — це тихий рай, це привабливі чари, ті чари, що всім світом признано за ними.

Були часи, коли в пісні нашій кохалася навіть Москва. Любовні пісні рано появились в Україні і їх скоро занесено й на північ; так, семинаристи в Костромі в половині XVIII-го віку співали пісні: „Ой за гаєм-гаєм, гаєм зелененьким“, або „Ой полола горлиця лебеду“ і такі інші ¹⁾; ці пісні до Москви несли наші земляки-вчителі, що розходилися тоді по всій Росії. В Москві та Петрограді в другій половині XVIII-го віку наша пісня народня була дуже поширена, що видно з рукописних або друкованих співанників, скажемо Чулкова, Новикова й інших, де завше були українські пісні ²⁾. В рукописах XVIII віку знаходимо багато українських народніх пісень, перероблених на московський лад, скажемо: „Посѣю я лободу“, „Да орал мужик при дорозѣ“, „Велѣла миѣ мати зелен ячмень жати“ і т. и. ³⁾.

Пісня наша дуже одбилась і на церковнім співанні; так, прислухайтесь до Лаврського співу і ви там розпознаєте мотиви і наших народніх пісень і наших старих козачих дум. От чому співи в наших церквах ще за давні віки завше так тягли до себе чужинців. „Во велицѣй Росіи въ самомъ царствующемъ градѣ Москвѣ возлюбльше сладкое и согласное пѣніе“, пише р. 1680 земляк наш Семен Полоцький ⁴⁾, і тому на Москві переняли наші співи, запросили до

¹⁾ *Акад. В. Н. Перетцъ*, Историко-литературныя изслѣдованія и матеріалы, т. I, стр. 292 sq.

²⁾ *Ibidem*. Див. ще *М. С(перанський)*, Малорусская пѣсня въ старинныхъ русскихъ печатныхъ пѣсенникахъ, „Этнографич. обозрѣніе“, кн. 81-82.

³⁾ Див. *М. Сумцов*, Старі зразки української народньої словесности, Харьков, 1910 р., ст. 17—18.

⁴⁾ Псалтырь рѣмованная, Москва, 1680 р., л. 5.

себе співаків-українців і вони навчали Москву цього „сладкого пѣнія“.

Український літописця пише про царя Федора Олексієвича, що він „великую любовь до нашего народу мѣлъ, бо и набоженства на Москвѣ нашимъ напѣвомъ по церквахъ и по монастырахъ отпраовати приказалъ“ ¹⁾. Правда, вище духовенство з початку не злюбило цього українського церковного співання і гримало на українців: „пѣніе поютъ новоизданное отъ своего сложенія, а не отъ святыхъ преданное, но латынское и римское баснословіе и партесное висканіе, святыми отцы отлученное“ ²⁾.

Проте ж українське церковне співання було дуже до вподоби цареві і патріархові і воно швидко розійшлося по всьому царстві. Значні люде на Москві часто запрошували до себе на службу українців-музикантів, і ті вчили їх музиці та співам. ³⁾ В XVII віці дуже часто кличуть українців-співаків до царського та патріаршого хору, ⁴⁾ так само і в XVIII віці співаків до придворних капел теж брали з київських студентів. Про це часто до Київа писали так: „По силѣ имянного Ея Имп. Вел. указу отъ Двору Ея Величества пѣвчей басѣста Гаврило Головня присланъ для набранія изъ малороссійскаго народа пѣвчихъ къ дополненію придворнаго пѣвческаго хору... Ежели бы гдѣ оной

1) Лѣтопись Самовидца, Кієвъ, 1878 р. ст. 152.

2) М. И. Лиліевъ, Опис. рук. Черниг. Дух. семин. Пам. Др. Письм. 1880 р., I ст. 235.

3) *Замысловскій*, Сношенія Россіи съ Польшей при Федорѣ Алексѣевичѣ, „Ж. М. Н. Пр.“ 1882 кн. 2 ст. 465.

4) Н. О. Сумцовъ, Лазарь Барановичъ, 1885 р., ст. 44—46.

п'ївчей басѣста по усмотрѣнію своему п'ївчихъ могъ сискать, и въ томъ ему чинить всякое вспоможеніе“...¹⁾).

При дворі царя Михайла Федоровича органістами служили українці.²⁾ Згадаймо царського коханця гр. Олексія

Розумовського — він теж прийшов на Москву простим співаком. Співаком в Петрограді був і наш філософ Гр. Скворода.

Микола Лисенко (1842—1912), славний український композитор.

Нашими піснями завше цікавились і вже р. 1819 з'являється перша друкована збірка їх кн. Цертелева³⁾).

І такою ж солодкою, чарівною та привабливою зосталась пісня наша ще й досі. Зосталась такою, хоч останніми часами забороняли нам співати, гнали пісню нашу із школи, гнали із життя, а солов'ю України, покійному М. Лисенкові, не дозволяли під нотами ставити слів,—дозволялось видавати самі тільки ноти... Проте голосно лунала і німа оця пісня...⁴⁾).

1) Н. И. Петровъ, Акты и документы, относящіеся къ исторіи Кіевской Академіи, 1904 р., т. I ч. I ст. 298; 1747 р.

2) *Забѣлникъ*, Домашній бытъ русскихъ царей, М. 1862 р. ст. 169, 177.

3) „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсней“, Спб. 1819 р. За Цертелевим пішли збірки пісень Максимовича, Метлинського і довгий ряд інших, і ці збірки пісень не припиняються аж до нашого часу. Див. про це нижче, гл. XXII.

4) Про українські пісні та музику див. ще: *Съровъ*, Музика малорусскихъ пѣсень, „Основа“ 1861 р. кн. IV.—Н. Лысенко, характеристка музыкальныхъ особенностей думъ и пѣсень, исп.

Мушу згадати тут українські старі думи козачі, всьому світу відомі. Хто їх не знає, хто їх не чув, хто не співав!.. Вони мають велику літературну вартість; перейняті сумом, повиті журбою, думи наші роблять велике вражіння навіть на чужинців... Не дурно ж ними зацікавилась навіть церква і спів старих дум перенесла її до свого співу. Найкращий здобуток старовини, думи мали великий вплив на стару й нову українську літературу, годували Котляревського, Гоґоля, Квітку, Шевченка, Щоголіва, і матимуть ще не малий вплив з ростом української національної свідомості¹).

Кобзарь Остап Вересай, з Полтавщини; вєлавився у другій половині XIX-го віку своїм співом дум та пісень.

О. Вересаємъ, „Зап. Ю.-З. О. И. Р. Геогр. Общ.“ т. I, 1874.—*А. Русовъ*, Остапъ Вересай, одинъ изъ послѣднихъ кобзарей малорусскихъ, *ibid.*—*А. К-скій*. О музыкѣ думъ и пѣсень О. Вересая. „К. Стар.“ 1882 р. кн. VIII, ст. 283—287.—*У.-О. К. Ф.*, Кобзарь Остапъ Вересай, *ib.* ст. 259.

¹) Про думи див. *П. Житецький*, Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ, К. 1893 (з „Кіевской Старини“).—*М. Сумцов*, Українські думи, збірник „Привіт І. Франкові“, Львів, 1914 р.

Народ український, утворивши власну свою музику, утворив своє самостійне музичне знаряддя; згадаймо нашу ліру, кобзу, торбан і т. и. ¹⁾

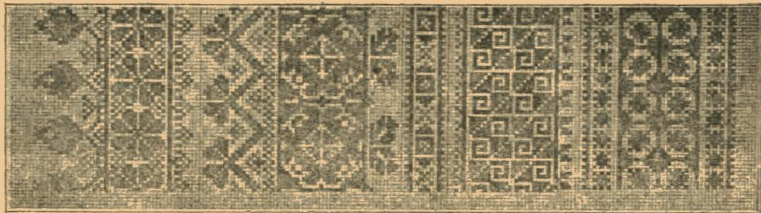
III.

бо ось погляньмо на український *орнамент*. Пишна природа чарівного краю нашого сама нахилиє своїх мешканців до замилювання у всякім мистецтві. І ми бачимо орнамент на кожному кроці життя селянського: малюнки криють сволоки й комини, містяться над дверима та вікнами, по стінах хат, оздоблюють дерев'яний посуд, широко роскинулись по скринях, мисниках, на річах свідських і церковних ²⁾. Вироби з шкла та глини, плетіння, ткацтво, різь-

¹⁾ Про українському музику див. *Боян*, музичні струменти на Вкраїні, „Зоря“ 1894, I.—*А. Масловъ*, Лирники Орлов. губ. въ связи съ историческимъ очеркомъ инструмента малоросс. лиры, „Этн. обзор“. 1900, III.—*Н. Лысенко*, О торбанѣ, „К. Стар.“. 1892, III.—*П. Сокальскій*, Русская народная музыка—великорусская и малорусская, Харьків, 1888.—*А. Фаминцынъ*, Домра и сродные ей инструменты: кобза, бандура, торбанъ, Спб. 1891.—*С. Ефремовъ*, Торжество украинской музыки, „К. Стар.“ 1904 кн. I.—*А. Русовъ*, Значеніе трудовъ Н. Лысенко для малоросс. народа, „К. Стар.“ 1903, XII.—*М. Волошин*, Лысенко в укр. музиці, „Нова Вуковина“ 1913 р. № 3.—*Колесса*, Народній напрям в творчости Лысенка, „Л.-Н. В.“ 1913 р. кн. 2.—*С. Людкевич*, Лысенко яко творець української національної музики, „Л.-Н. В.“ 1913 р. № 2.

²⁾ *М. Біляшевський*, Про український орнамент, „Записки Укр. Наук. Тов. в Кліві“, кн. 3, 1908 р. ст. 49. Див. ще *О. Косачева*, Украинскій орнаментъ, вышивки, ткани, писанки, К. 1878.—*П. Литвинова*, Альбомъ малорусскихъ узоровъ, К. 1882.—

ба на дереві, наші всім відомі писанки, наші вишивки, що оздоблюють все: сорочки, очіпки, каптурі, хустки, рушники,

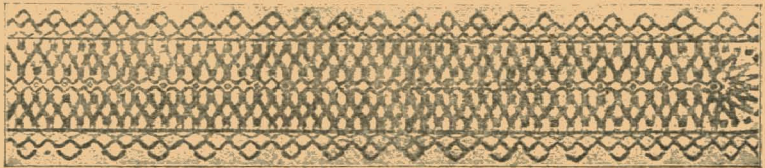

Українські вишивки та мережки.

фартухи, навіть задки на чоботях, наші плахти та килими,— все це свідчить про талановитий народ, що і тут утворив оригінальну культуру.

П. Литвинова, Южнорусекій народный орнаментъ, К. 1878.—*А. Лысенко*, Южнорусский орнаментъ, К. 1887.—*А. Махно*, Сборникъ малороссійскихъ узоровъ, К. 1881 р.—*В. Горленко*, Боровиновскій и Левицкій, малорусскіе портретисты XVIII в. К. 1899 р.—*Е. Кузьминъ*, Нѣсколько словъ о южно-русскомъ искусствѣ, „К. Стар.“ 1900, XI.—*Його ж:* Шевченко, какъ живописецъ и граверъ, „Искусство и худож. промышл.“ 1900, III.—*Ст. Яремичъ*, Памятники искусства XVI—XVII вв. въ Кіево-Печерской Лаврѣ, „К. Стар.“ 1900, VI і X.—*М. Біляшевський*. Старе укр. шкло, „Сяйво“ № 5—6.—*А. Мироновъ*, Мотивы украинскаго орнамента, Спб. 1912.

Подивіться на одіж українську,—на вбрання дівоче чи парубоче, на вбрання жіноче та чоловіче: скільки там своєрідної краси, теї краси, що йде поруч з нашими пишними ланами та привабливою піснею... Київський музей, крім того музеї Полтавський, Подільський та Катеринославський дуже виразно свідчать, що створив наш народ і з цього боку.

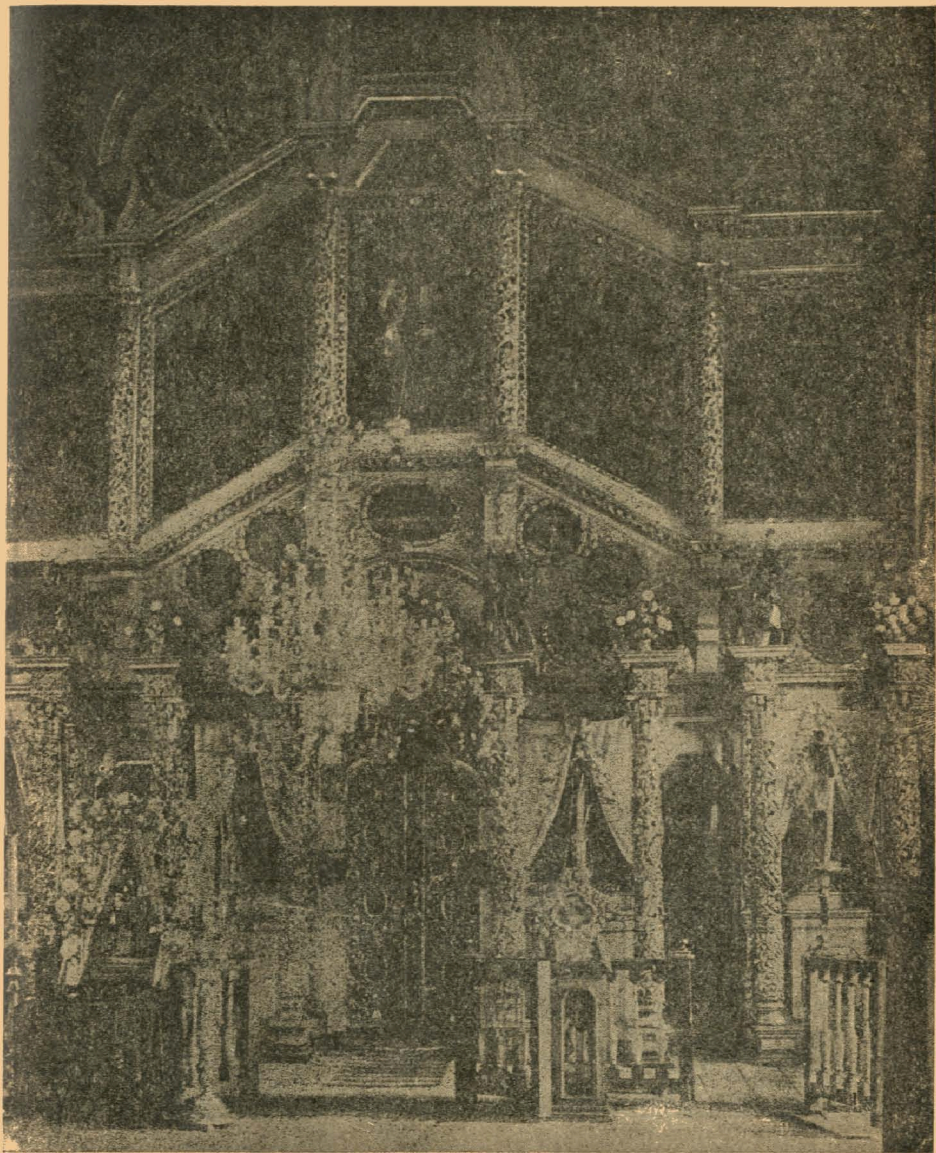

Українські вишивки та мережки.

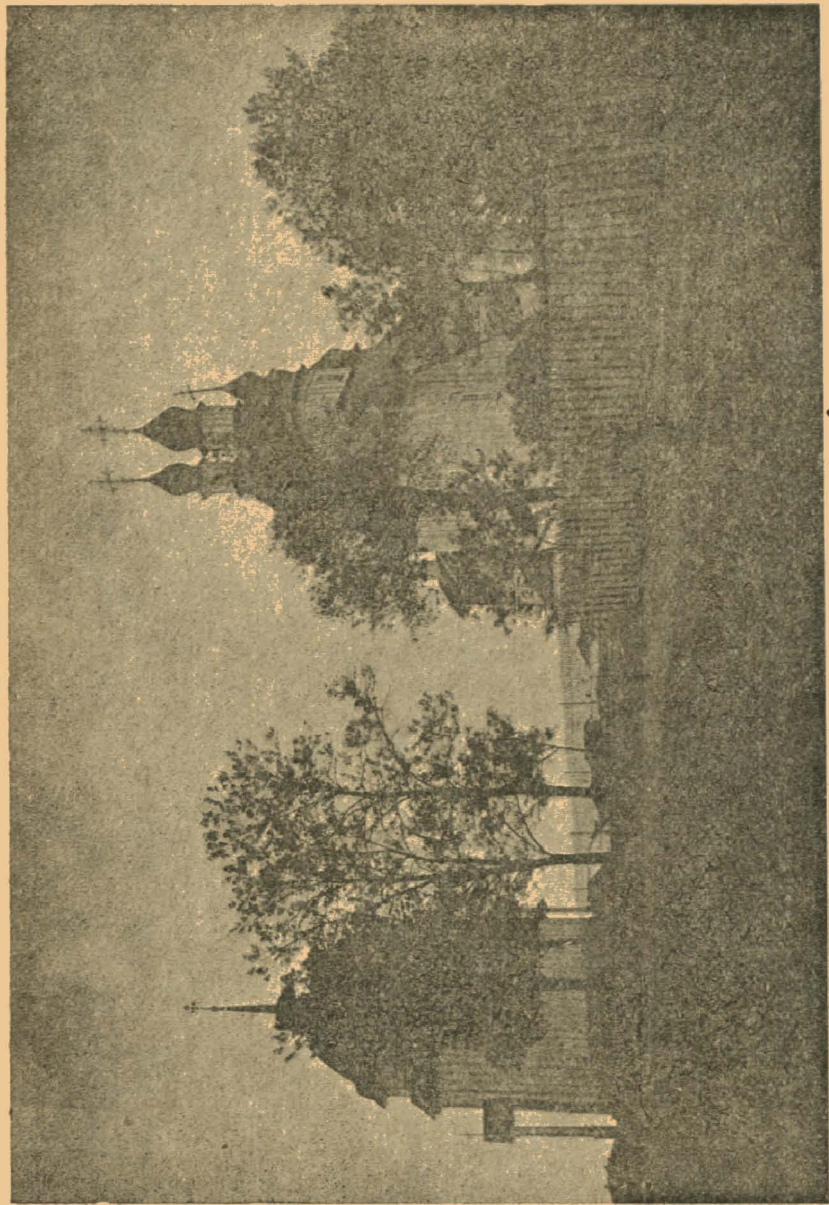
А коли буде в нас свій національний музей, де згуртується все, що має народ наш з орнаменту та мистецтва, тоді всім ясно стане, що и тут український народ бере почесне місце серед інших по своїй творчості.

Наше *будівництво* ¹⁾ ще мало досліджене, але й те, що вже зроблено, свідчить і тут про оригінальність. Старі наші церкви, з їх пишними іконостасами, скажемо такими,

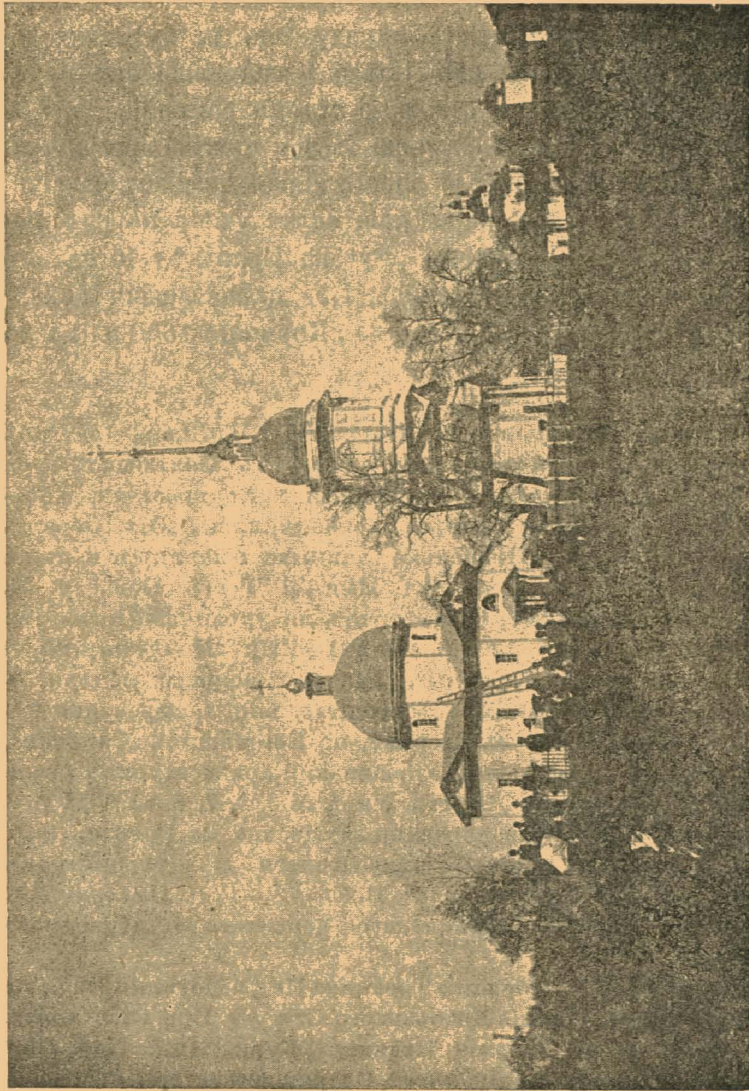
¹⁾ Див. А. Л. Украинский архитектурный стиль, „Украинская Жизнь“ за 1912 р. № 9 і окремо.—Могильченко, Народня будівля

Старий український іконостас Брусилівської замкової Воскресенської церкви.

Український церковний стиль. Воскресенська замкова церква в м. Брусиліві, збудована р. 1711—1738, була церквою ткацького цеху. Рок 1800 цар Павло I заборонив українцям будувати такі церкви.

Московський синодальний стиль. Вознесенська церква в м. Брусиліві, Радомиського н. Київської губ.; збудована р. 1846 замість погорілої старої українського стилю.

як в Кієві, в воєнному соборі, старі наші церкви самі голосно розказують про талановитість народу, що їх будував. На жаль тільки, ще р. 1800 цар Павло I заборонив нам будувати церкви українського стилю, з трьома банями...

Український народ витворив і своє оригінальне *право*, те право, що його не змогли знести ніякою російською нивеліровкою. Ще в XI віці народ наш склав уже і перший писаний збір законів під назвою „Руська Правда“. До нашого права колись добре прислухались, і за царя Олексія Михайловича обіруч скористали з його і до „Кормчої“ 1650 р.¹⁾ і до

в Чернігівщині, „Етнольоґічні матеріали“, т. I, Львів, 1899 р. — *М. Русовъ*, Поселенія и постройки крестьянъ Полтавской губ., Харьк. 1902. — *А. Красновъ*, Современныя хаты крестьянъ харьковской губ. — *А. Шарко*, Малороссійское жилище, „Этн. Обзор.“, 1900, IV. — *М. Левченко*, Нѣсколько данныхъ о жилищѣ и пищѣ южноруссовъ, „Записки ю.-з. отд. Имп. Р. Геогр. Общ.“ т. II, кн. 1875. — *А. Сластіоновъ*, Существуетъ ли украинскій стиль въ архитектурѣ, „К. Стар.“. 1903 р. кн. VII—VIII. — *П. Сивицький*, О каменномъ зодчествѣ Украины“, „Черниг. земская недѣля“. — *В. Щербаківський*, Українське мистецтво, вип. I, деревляне будівництво, 1913 р. — *Його-ж*, Церкви, на Бойківщині, „Записки“, Львів, т. 114. — *М. Шумицький*, Український архитектурний стиль у минулому і сучасному, „Ілюстр. Укр“. № 3, 4, 7, 8 за 1913 р. — *Ө. К. Волковъ*, Старинныя деревянныя церкви на Волини. Спб. 1910. — *А. Новицький*, Черты самобытности въ украинскомъ зодчествѣ, „Труды. 14 Арх. съѣзда“, II, 59—72. — *Г. Г. Павлуцький*, О происхожденіи формъ украинскаго деревяннаго церковнаго зодчества, ib. 47—58.

1) До цієї „Кормчої“ брали з Требника Петра Могили 1646 р; на „Уложені“ одбився вплив Литовського Статуту. Про наше право див. *В. Сергѣевичъ*, Русская Правда, „Журн. Мин. Нар. Пр.“ 1899, I. — *В. Владимірській-Будановъ*, Очерки изъ исторіи литовско-

„Уложенія“ 1649 р. Сотні тисяч актів по архивах в Варшаві, Львові, Вильні та Києві виразно свідчать про оригінальність нашого права, а також і про те, що за старі віки суд був у нас своєю рідною мовою...

В Литовськiм Статуті, писанім нашою мовою, про це читаємо ось що (розд. 4, ч. I): „А писаръ земски маеть по руску (деб-то по-українському) литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иннымъ языкомъ и словы, а присегнути маеть на врьдъ свой писарски тыми словы: я присегаю Пану Богу в Тройци единому“.

Народ український утворив свою церкву, і вона в старі віки дуже одріжнялась од церкви московської,—одріжнялась злужбою, одріжнялась обрядами та звичаями¹⁾. Сила цих одмін лишилася ще й досі в нашій церкві, і ніяка нівеліровка найсв. Синоду не змогла їх вивести; скажемо, обряд обносити кругом церкви плащаницю в п'ятницю, чи співати

русскаго права, К. 1889.—С. Бершадскій, Литовскій Статутъ, Спб. 1893.—Г. Милорадовичъ, Къ исторіи Литовскаго Статута, какъ дѣйствующаго законодательства въ Малороссіи, „К. Стар.“ 1896.—О. Левицкій, Обычныя формы заключенія браковъ въ южной Руси въ XVI—XVII вв. „К. Стар.“ 1900, I.—Д. Миллеръ, Очерки изъ исторіи и юридическаго быта старой Малороссіи, Харьк. 1896.—А. Лазаревскій, Суды въ старой Малороссіи, „К. Стар.“ 1898, VII—VIII.—А. Кистяковскій, Права, по которымъ судится малоросс. народъ, К. 1879.—Ф. Клименко, Западно-русскіе пехи XVI—XVIII в. К. 1914.

1) Див. про це нижче, рл. XXXIV.

2481265

Христос воскрес після вечерні в останню неділю на масницю, як це де-не-де у нас буває, остався ще й досі ¹⁾).

Чурина власи,
 Чутьє Чачніє, Чодрості,
 Чю Чодростю, Чрезвляюса,
 Чючій, Чодрий тцалюв,
 Ченє Чодбніє,
 Чю Чодбю Члрз,

«Чурина—власи. Чутьє—бленіє, бодрость. Чую—
 бодрствую, трезвляюся. Чуючій—бодрый, тцалюв.
 Ченє—говніє. Чю—говню, блажу».

Українсько-слав'янський словник: „Сино-
 німа Славеноросская“ другої половини
 XVII віку, ст. 360.

Українське скорописне письмо XVII в.

щою формою письма. А коли витворилось скорописне письмо, то українське письмо було далеко кращим од письма московського,—наш скоропис був своєрідним, окремим і його

А юмор український всіму світу відомий; наша народня література знає з цього боку найкращі світові зразки.

В давні часи Україна витворила свою власну форму письма. В найстаріші віки кївський устав, а потім й півустав був найкращою

¹⁾ Див. про нашу церкву, І. Огієнко, Одродження української церкви, К. 1918 р.—О. Левицькій, Основные черты внутреннего строя Западно-русской церкви въ XVI и XVII вв. К. 1884.—В. Антоновичъ, Очеркъ отношений польскаго государства къ православію и православной церкви, „Монографіи“ т. I, К. 1885.—С. Голубевъ, Западно-русская церковь при П. Могилѣ, „К. Стар.“ 1898, I—VI.—В. Антоновичъ, Очеркъ состоянія православной церкви въ Юго-З. Россіи в XVIII в. К. 1864.—С. Терновскій, О ѡдчиненіи Кіевской Метрополіи Московскому патріарху, „Арх. Ю.-З. Р.“ ч. I т. 5, К. 1872.—В. Эйнгорнъ, Сношенія малоросс. духовенства съ Московскимъ правительствомъ при Алексѣѣ

ви ніколи не змішаєте ні з яким другим письмом¹⁾. Щоб переконатись у цьому, досить тільки поглянути на письмо наше і московське, скажемо, хоча б XVII

Михайловичъ, М. 1895.
 — *Емельяновъ*, Раціоналізмъ на югѣ Россіи, „Отеч. Зап.“ 1878, III.—
О. Кониській, Секта штундистів, „Правда“ 1874, IV.—*Е. Борисів*, Нові релігійні секти по Вкраїні, „Громадський Друг“, 1878, I.—*А. Лебедевъ*, Духоборцы въ Слободской Украинѣ, Харьк. 1890.—*І. Зиньківський*, Штунда, „Писання“ т. II, Львів, 1896.—*Ясевичъ-Бородаевская*, Сектанти въ Кіев. г. „Живое Слово“ 1902, I.—
О. Л., Сектантство въ Кіев. губ. „Кіев. Стар.“ 1902, X.—*К. Харламповичъ*, Малороссійское вліяніе на Великоорусскую церковную жизнь, Казань, 1914.—

¹⁾ Про наше письмо див. „Палеографическій Изборникъ, матеріали

по історіі южно-русского письма въ XV—XVIII вв.“, К. 1899.— Поправки до цієї праці див. в рецензії *А. Соболевського*, в „Отчетъ о 42 присужденіи наградъ гр. Уварова“ за 1901 р.

«Къ отпуску. А къ нему Иринку и къ подковникомъ жъ которымъ в Табове посылать Великого Государя Грамоты»... 1696 року.
 Московське екоропише письмо XVII в.

віку: у нас окремі букви, пишуть їх прорізно й густо, буква коло букви, рядочком, немов би намистечко нижуть; письмо наше цілком одріжнялось од вихрятого московського письма, де букви то накидані купою, то втікають одна одної.

Своє власне письмо було у нас зовсім ще недавно,— навіть в першій половині XIX-го віку старі люде на Україні писали ще по своїому, і тільки в другій половині XIX-го віку російська нівеліровка зробила те, що ми забули своє рідне письмо.

Проте повинен сказати, що коли в XVIII віці на Москві засновувалась нова форма скорописного письма, того письма, що ним ми пишемо ось і зараз, то до витвору цього письма добре приклали рук і ми, і поклали на цим письмі виразний український слід. Погляньте на теперішнє письмо, порівняйте його з старим письмом і вам одразу кинеться в вічі, що теперішнє письмо більше спадає на старе українське. Та й не диво: по всій Росії за XVIII вік учителями по школах були майже самі українці і вони-той поклали свої ознаки на теперішнє письмо.

Вчений дослідник палеографії, акад. *А. Соболевський* пише про той скоропис, що зародився на Москві в кінці Петрової доби: „намъ кажется, что она (скоропис) не могла произойти органически изъ московской скорописи XVII вѣка и что въ ней чувствуется вліяніе южно-русскаго письма многочисленныхъ при Петрѣ и послѣ Петра въ московской Руси южно-русскихъ выходцевъ, которые, между прочимъ, держали въ своихъ рукахъ московскую Академію и другія московскія школы“. В новім письмі акад. *А. Соболевський* вбачає „сліяніє двохъ типовъ письма, — україн-

ського та московського—„въ одинъ, общій и сѣверу, и югу Россіи“¹⁾).

В старі часи Україна знає пишну оздобу своїх книжок. Колись, пишучи книжку, отдавали справі цій всю душу: книжку писали пильно, старанно, оздобляли її пишними мініатюрами, заставками, кінцівками, ініціалами. І з цього боку Україна має світові шедеври; пригадаймо хоча б нашу славну Пересопницюку Євангелію 1556 року,—її пишна оздоба відома всьому світові²⁾).

IV.

І який би бік життя ми не взяли, ми скріз побачимо, що народ наш виявляє себе окремим, своєрідним народом, народом з самостійною культурою. Народ український утворив свої звичаї, як от—родини, хрестини, похорон, свої вірування й переконання, утворив свої обставини життя, зачісування кіс („хохол“ чи оселедець“), свій музичний струмент (бандура, ліра, торбан), свої страви, свій танок,—і все таке, що надає йому оригінальності і одріжняє од інших народів; було колись, у нас був навіть свій коліндар, і рік наш не припадав до московського.

1) Рецензія на „Палеографич. Изборникъ“, „Отчетъ о 42 присужденіи наградъ гр. Уварова“ за 1901 р.

2) Про цю Євангелію див. *П. Житецький*, Описаніе Пересопницкой рукописи XVI в. К. 1876.—*А. С. Грузинскій*, Пересопницкое Евангеліе, какъ памятникъ искусства эпохи Возрожденія въ Южной Руси въ XVI в. Київ, „Искусство“ 1911 р. № 1.—*Його ж.*, Палеографическія и критическія замѣтки о Перес. Ев. „Журн. М. Н. Пр.“ 1912 р. кн. 4 і 6.

